

Jana Kolarič:

Triptih

Dve sestri

(Monodrama)

PRIZORIŠČE: preiskovalni zapor. Hladno, golo, okleščeno, zadostujeta stol in miza. Na mizi mikrofona, v katerega Mala pripoveduje.

MALA (okrog 45-letna ženska, ki naj se ji kljub večinoma knjižni govorici rahlo pozna, da je odraščala v Mariboru, samska, po splošnih merilih neuspešna in neizpolnjena, obubožana izobraženka)

TRAJANJE: cca 1 ura

GLASBA:

Alenka Pinterič: Štajerska lady

Tom Jones: Green green grass of home

Vice Vukov: Vužgi, vužgi ga, Blaž!

Neca Falk: BALADA O DRAVSKEM MOSTU (besedilo odpoje kar MALA – v živo, brez glasbene spremljave).

* * *

Uvodna GLASBA: Alenka Pinterič: Štajerska lady

* * *

MALA: Pripeljali so me sem in vprašali, kaj je moja resnica. Sem se začudila: Samo ena? Sem rekla, da je resnica kot sveta trojica: vedno vsaj trojna.

In tako sedim tu, rada ali nerada. Nizam besede na nitke, seštrikane iz spomina. Kot kakšna moderna Šeherezada.

Potem pa se podobnost z njo že tudi konča. Njene zgodbe so preprosto morale biti dobre. Kar pomeni: šajnaste, farbaste, zanimive, ne pa nujno hkrati še resnične. Šlo ji je za življenje, razumete?

Mojim zgodbam pa ni nič več treba. Moje življenje je že mimo. Lahko si privoščim razkošje resnice. Celo luksuz dolgočasje. Kaj me briga, če bo med vnašanjem zapisnika kdo zehal. Moj lajf se je nehal.

Nikogar nočem o ničemer prepričevati, še najmanj o tem, da nisem kriva. Itak sem že vse priznala.

Zakaj torej ta raport? Verjemite, da bi mi pasalo skriti se v uporno neskesani molk, ki je po mojem itak največji človeški komfort. Ja, to si bom privoščila jutri. Zdaj pa mi pač paše izkašljati se v to malo úho. Zdi se mi ravnodušno, mehansko. In zato objektivno, skoraj božansko. Kar mi mogoče daje majčkeno potuho.

Ta aparat. Rada bi mislila, da se vrti. Ja, kot je trdil Galileo Galilei. Tako kot cajt teče naprej. Ampak žal vem, da se ne vrti. Ne več. To me malo nervira, malo meče iz tira. Vete, jaz sem še iz Grundig-cajta, ko smo lahko med poslušanjem muzike gledali, kak rjava magnetna žnura res

nekam fura. Zijali smo, kak se rola z ene na drugo špulo, no, hočem reči: z enega na drugo sestrsko vreteno. Dobro, zaj so drugi cajti ... Upam pa vseeno, da se bo vse, kar bom zmetala iz sebe, nekam prepisalo in shranilo. Še vsak najtišji vdih in izdih.

Tu je moj triptih.

* * *

GLASBA:

Tom Jones: Green green grass of home

* * *

MALA: Sprva se ga je bala.

Kot pač vsega tujega, nepoznanega. Na primer, tisti zobje v ustih bi jo lahko šavsnili. Tudi oči, skoraj skrite med kožnimi gubami, so se ji zdele preveč čudne, da bi jim bilo mogoče zaupati. Drobne in črne – bogvekaj vse lahko tiči tam notri, v nepredirni globini. A najbolj moteč je bil vonj. Vonj, ki kot da ne sodi sem, k njihovemu lepemu mestnemu stanovanju. Rezki vonj po pomijah, po gnoju – značilni smrad kmečkega dvorišča. On, vir tega smradu, pa je kraljeval v svojem lesenem prizidku, ki se je zadaj držal garaže.

Garaža je bila vrhunec gosposke imenitnosti, bila je domek za enega prvih fičotov v mestu. Toda kaj, ko je omamni vonj po bencinu skoraj omagal pod tistim drugim vonjem iz ozadja. Švajnovim. Klicali so ga kar »švajn«. Na glede na nepriljubljenost nemščine je besedo razumel vsak

Mariborčan. Tako sta torej zaradi prostorske logike sobivala zadaj za hišo njihov ponos in njihova sramota. Dobro, fičo je tu zato, da se z njim ob nedeljah popeljejo na kakšen izlet, včasih celo na podobno zaudarjajoče podeželje, ampak zakaj je treba futrati švajna?

Tega vprašanja si stari mami ni upala zastaviti. Ona je bila namreč tista, ki je z vso samoumevnostjo skrbela za njegovo prehrano: zbirala in pretakala ostanke vseh nepojedenih obrokov v družini in, če je bilo teh premalo (puščati hrano na krožniku je bil velik greh!), prinašala še dodatne pomije iz bližnjega otroškega vrtca. Švajn je neizbirčno pomljaskal vse od kraja, stara mama pa ga je pri tem hvalila in spodbujala: »Le rasti gor, le rasti gor, gujdek lejpi ti moj!«

Sčasoma se je mali razodelo, da obstaja povezava med švajnom in veliko črno posodo, leseno kiblo, ki je stala v špajzi in so ji rekli »tünka«. Videti je že bila takšna, kot da je v njej gusarski zaklad. Tudi stara mama se je vedla do tünke podobno skrbno, ponosno in zadovoljno kot oče do fičota. Nanjo ni nikoli smel posijati sončni žarek. Če bi se to vendarle zgodilo, bi vso hišo zadela strašna nesreča. Ali bi se zakladi v njej spremenili v sončni prah? No, ti vsekakor so kopneli, pa četudi ne po krivdi sonca. Enkrat ali dvakrat na teden je stara mama postavila na mizo kaj iz tünke: dišečo zaseko, konec suhe klobase ali pa nekaj, čemur so rekli »ribica«, čeprav sploh ni bilo niti najmanj podobno ribi, nobenih lusk, repa, plavuti in takšnih nujnih reči. Toliko je bilo stvari, ki se jim je bilo treba kar naprej čuditi! Preveč! Najbrž je tudi s tem imenom enako, je razmišljala mala, kot je švajn pač švajn, in se ne sprašuješ, zakaj.

»Zapiši si v glavóu, tünka je tü zatou, da nedemo lačni!« Staro mamo je bila lakota, kot je večkrat rekla, med vojno skoraj fentala, zato se je zdaj odločno spopadala z njo in vsekakor nameravala v tem boju zmagati. In kaj bo potem, ko bo tünka, ta čarobna skrinja, enkrat vendarle prazna?

»Zelpstferštendlih jaz ahtam, da nikaj nede prazna. Noter de padno švajn.«

Nekoč ko se je mala, občudujoč fičota, smukala okoli garaže in grizljala jabolko, jo je švajn poklical izza svoje ograde: »Daj še meni malo!« Malo je nagovor malo presenetil, vendar se je približala »štali«. Previdno, z zastajajočim korakom. Pri tako orjaški zverini nikoli ne veš ... »Me boš bajsno v roko, če ti dam jabko?« je izustila za vsak primer. »Kaj si pa misliš o meni?! Seveda ne! Jaz se znam obnašati zelo olikano in fajn,« je zakrulil švajn. Iztegnila je razprto dlan z načetim jabolkom in zamižala. Začutila je zelo nežen, svilnato mehak dotik. In jabolka že ni bilo več. Ko je spet odprla oči, je bila njegova glava čisto blizu. Iz drobnih črnih očesc je sijala čista sreča. »Hvala, pa še kaj mi daj kdaj!«

Mala je nato prihajala vsak dan. Kmalu že vsak dan po večkrat. Nato se je komaj kdaj odtrgala od najljubšega prostorčka za garažo. Počasi in neopazno je švajn postajal Švajn.

Koliko sta si imela povedati! On je bil sploh klepetave sorte. Odličen za družbo, s prirojenim širokim smislom za humor. Aha, zdaj pa vem, kaj so mastni vici! se je veselila mala. Edino, česar pri njem ni razumela, je bila ta njegova nenasitna lakota. Prešinilo jo je, kako sta si Švajn in stara mama podobna. Ampak čutila je, da če bi to rekla glasno, stara mama ne bi bila preveč počaščena. Zato je povedala samo Švajnu. Nato je čez ogrado zlezla k njemu (zdaj si je to že upala), ga močno objela in mu slovesno prisegla: »Moj si, moj!«

Meseci so tekli in Švajn se je lepo redil. Kar pokal je od moči, zdravja in lepote. Ampak tudi tünka se je čedalje bolj praznila. Mala je pogosto hodila v shrambo in skrivaj preverjala njeno stanje. Potem ko je odsunila težki leseni pokrov, je prižgala svečo – ta je najbrž le manj nevarna od

sonca – in z grozo opazovala, kako je mastne bele vsebine z vsakim dnem manj. Kako se dno počasi, a zanesljivo približuje. Kot zemlja ob odjugi. Ko bodo skopneli zadnji zameti zaseke ... Da bi zaloge dlje trajale, se je sama nepreklicno odpovedala uživanju tünkinih dobrot.

Čudno, bolj ko se je posoda praznila, večji prostor je zavzemala v njenih morah. Toliko časa jo je preganjala, da se ji je zazdelo, da se je v veliko črno tünko spremenila že kar cela njena glava. Ja, najprej je lačna črna pošast pogoltnila njo, zdaj zdaj bo pa še Švajna, ki je tudi vedno lačen. Zato da stara mama ne bo lačna ... Sredi noči se je prebujala vsa prepotena in tresoča se. Začenjala je razumeti, da je lakota najhujša reč pod soncem.

K Švajnu je prihajala objokana. Nenehno ga je zaščitniško objemala (čudno, vonj je ni več motil) in mu govorila:

»Moj si, moj. Níkom te nêdam! Nêden ti püstíla, da ideš v tünko!«

»Tünko? Kaj je tünka?«

Joj, Švajn ni niti slutil, kaj ga čaka! Vedno je bil tako obilno poln dobre volje, vedno tako za hece. Če je videl njeno žalost, se je, da bi jo razvedril, kar valjal po tleh ali delal cirkuške prevale ...

Tedaj je kot svetlobni pramen skozi temno štaló šinila vanjo zamisel. Vročá in jasna kot sonce, ostrá kot kuhinjski nož. Takšne so vse vélike zamisli!

Naslednji dan je počakála, da je stara mama odšla na trg. Potem se je lotila načrtovanega napada na sovražnico. Dvigniti je ni mogla, zato jo je odkotalila iz shrambe in nato po hodniku iz stanovanja. Navzdol po stopnicah je kibla poskakovala kar sama od sebe. Grmelo je kot med

nevihto. Še sreča, da hrup ni zbobnal skupaj drugih stanovalcev hiše. Mala je privezala tünko na skiró. S svojim šalom, s starim pasom, s trakovi iz raztrganih cunj. Skiró je začela potiskati po prašni makadamski cesti. Hitro stran, čimdlje od hiše! Običajno je skiró otročje lahko voditi, ampak skiró s tünko je bil težak ... težak kot truga.

Ko so ji v strmini Piramide klecale noge, si je govorila:

»Smrt fašizmu, svobodo Švajnu!«

Ko so ji, že na vrhu, ob prazni, zapuščeni kapelici, od krčevitega stiskanja držajev zakrvavele roke, si je šepetala:

»Za Švajna! Proti tünkam vsega sveta!«

Ko je odvezala tünko in jo sunila najprej s skirója, nato pa še po strmini navzdol, v gošo, ni več ne vzklikala ne šepetala parol. Kljub temu se je z vsakim vlaknom svojega suhega, od vzpona izčrpanega telesa zavedala trenutka. Vedela je, da njeno dejanje presega težo tünke. Ja, celo Švajново težo, ki je nepredstavljivo velika!

Kaj se je s Švajnovno nesojeno trugo zgodilo v globini, ni mogla več videti. Je pa upala, da je dovolj razsuta, da ne bo mogla nikoli več služiti svojemu prvotnemu namenu.

»Viš, tak sen ti rejšila živleje,« je dogodek kasneje izklepetala Švajnu.

»Sen gučala fotru pa mamiki pa stari mami pa staremu ateku, fsem sen gučala, ka Švajn ne ide v tünko, in tak je bilou in tak bo!«

Odločen ton. Zaščitniški objem. Se naj potoži prijatelju, da jih je tudi fejst dobila po riti? Kak črna.

Eh, kaj bi, klobase od kuhle, ki jo je vihtela po pravici ogorčena stara mama, so itak malenkost. Ne bolijo preveč. Sploh pa ne, če ti medtem,

ko jih dobivaš, srce vriska in se prekopicuje na sončni trati v prevalih s Švajnom. Raje to, kot da krvavi srce! Rit je dosti trpežnejši del telesa. Sploh je pa od vseh stvari, za katere jo skrbi, ta zadnja zadnja.

»Svet še ni vido, ka bi fačuk mel zadno besedo,« reče mala Švajnu.

Pravzaprav samo ponovi besede stare mame, ki jih je ta vrgla na mizo na družinskem posvetu. Kot nekaj, proti čemur ne more biti ugovora. Kot je postavljala na mizo vse ribice in klobase iz tünke, ki so jih ravno tako brez ugovora sprejemali vsi, no, skoraj vsi. Ja, svet še ni vido ...

Ampak danes je moralo biti nekaj v zraku, kajti svet se je premaknil.

Čuj, stari ata ravnokar očita stari mami, da je ona sama skupaj s to kiblo obupno za cajtom, fotr se pohvali pred svojo mamo nekaj o svojih zaslugah za odličen družinski standard, ko je tudi lakota že daleč za cajtom, mamika pa se izzivalno nasmehne in izjavi, da bi ona namesto tünke raje hladilnik, si ga je že ogledala pri bogatih Bankovih. Celo ona govori o cajtih, ampak o novih, modernih. O elektriki, zdaj je mogoče na elektriko že tudi hladiti, ne samo greti in svetiti. Svet se premika. Pa nekaj o delovnih zmagah. To vedno vžge. Je pač tak cajt. Zmage ...

In mala nenadoma ve, da je zmagala.

Res so potem doma kupili svoj prvi hladilnik, imeniten, bel, bleščeč se. Okorna črna tünka je še drugič zdrvela navzdol, tokrat v globino pozabe, od koder se ni več pobrala.

Prav hladilnik pa je rešil Švajna. Vanj so namreč začeli spravljati ta boljše stvari, takšne iz trgovine, ne bodo ga vendar vsega zabasali s svinjino! Kot bi ga kakšni kmetje, če bi imeli hladilnik! Svet se je premaknil.

Ko bo nekoč, dosti kasneje, iskala razloge za to, da se je vse skupaj izteklo, kot se je, bo lahko našla nekaj dovolj utemeljenih, preverljivih zgodovinskih dejstev: hiter povojni razvoj, ja, odprava lakote, jasno, občutno boljši standard vseh ljudi, seveda, mestni življenjski slog je prevladal nad vaškim, ja, tudi to, na trg so prišli prvi hladilniki ...

Svet se je premaknil. Mogoče sam od sebe. Mogoče bi se tako ali tako. Mogoče je bil ravno tak cajt.

Ampak nič, prav nič, mali ne more vzeti zavesti, da ga je malo, čisto malo, pa četudi le za debelino Švajnovе ščetine, premaknila ona. Nič ji ne more zasenčiti opojnega občutka, mešanice pripadnosti, tovarštva, sreče in zmage, občutka, ki je očitno moral žareti iz njenega pogleda, kajti iz Švajnovih črnih oči se je vračal k njej kot postoterjena zrcalna slika.

Tako je mala dokončno odpravila proizvodnjo domačih mesnin – in v zameno na koži svoje zadnjice kasirala nekaj klobas od kuhalnice. Majhna cena pravzaprav!

Zgodba se, kot vse pravljice, konča srečno. Mala in Švajn sta v miru in slogi živela do konca svojih dni, no, vsaj do konca njegovih dni, ko je po dolgih srečnih letih dočakal smrt – od starosti.

»Viš, tak ti je fačuk rejšo živleje,« ponovi mala, ker se spomni, da je fačuk, fačuk pa v tem cajtu lahko ima zadnjo besedo, čeprav tega svet še ni vido.

»Fačuk? Kaj je to fačuk?« vpraša Švajn.

No, toliko o zadnji besedi.

* * *

GLASBA: Vice Vukov: Vužgi, vužgi ga, Blaž!

* * *

MALA: On je pravi.

Tako sta mislili. Obe. Malka in Manka. V času, ko je bilo njuno sestrstvo popolno. Ko je bilo najvažnejše življenjsko vprašanje – spolno: Zakaj je pravi zate pravi? In kako se s pravim tisto napravi?

Mlajša Malka je odkrito in neučakano spraševala o pravem, kot da ne sme zamuditi niti minute za stranske rokave. Starejša Manka se je pogosto le smehljala, izraz na njenem nosu pa je govoril ponosno: »Ko vidiš pravega, veš. Preprosto!«

Bili sta smrkliji, stari trinájst in štirinájst. Razglašali sta se za sestri, na ves glas. Malka je bila domača hči, Manka pa služkinja v isti družini, vendar status ni prinašal razlik. (Le Manki naj bi se kasneje štel kot plus v pokojnini). Malka je hodila v šolo, Manka pa ne več, zaradi česar je Malka zavidala Manki, Manka pa Malki čisto nič. Ona je s šolo za vedno opravila v petem razredu tam v daljni medžimurski vasi in se odtlej o vsem učila samo še »iz prakse in v praksi«.

Malka je bila nenadnega rojstva sestre vesela (vrstnica, ne bitje v plenicah, izkušena, zrela!), čeprav se ji je situacija, ki je bila razlog za Mankin prihod, tragična zdela. Prejšnja služkinja, za Malko stara koka, je namreč zapeljala starega ata. Potem jo je stara mama postavila pred vrata. Stari ata, ki v nasprotju z Malko ni imel ostrih mladih oči in zato ni videl stare koke, ki nosi hudoooo kratka krila (še zlasti kadar izteguje

roke, ker čisti okenska krila), ampak sočno gos, je spakiral kovčke in z njo ušel na vrat na nos.

Ja, tudi zato je Malka izbirala prave z uporabo glave, da se ne bi (s kakšnim »zlodjem iz pekla«) še ona opekla. Moči je usmerila v okolico šole, medtem ko je Mankin teren bil – najbližje okolje. (Tam je na doseg roke imela tri oficirske bloke. Kar z okna je njen pogled vsak dan napravil prelet kadra junaških JLA čet. Potencialno slavni, temni, postavni – dedcev kot listja in trave: Manka se ni omejila na enega samega, ampak sklenila, da bo lovila vse prave.)

Malka je nekega dne prišla razgreta z lovišča: svojega pravega je odkrila na koncu šolskega igrišča. V hipu jo je omrežil, ko je skočil h koševi mreži. Ni bilo važno, ali je potem tudi res dal koš, ker je že dahnila:

»Toti bo enkrat moj mož!«

Ne le da ji je bil na zunaj všeč! Ko vidiš pravega, veš.

Manka je brž uganila, kaj Malka rabi:

»Naslednji štacjón je: domov ga povabi!«

Takrat ni bilo misliti na zmenek v naravi, še manj ob kavi, ker smrklija ni mogla v lokal. Edina možnost – hausbal. Toda kako se največja pregrada, stara mama, odstrani s programa?

Malka in Manka sta združili sile, stekle so priprave, ki so v podrobnostih planu sledile ...

Ah, užitek organizacije! (Vselej večji od ekstaze realizacije – a to spoznanje pride šele kasneje, z izkušnjo.) Vse je bilo tako lušno! Hihitanje, ko sta za plotom kovali zaroto, šušljanje namesto spanja pozno v noč, sestrski roki, ki se izproži v pomoč, srečni dnevi sladke

brige, spodbuda, polet, raziskava, ko se sebe spoznava kljub manku ustrezne priročniške knjige, izvedba na vrhunski višini košarkarske lige ... Ah, rajski čas čustvenega izobilja! Čeprav je bil pravi cilj on, »pravi«, se je izkazala pot tudi to pot za lepšo od cilja.

Hrabrim pomaga slučaj. Tako je stara mama nekega dne rekla, da gre v soboto v Sóboto in da je do ponedeljka ne bo nazaj. Manka, srčna borka, je predlagala, naj še k njenim do Medžimurja odfurja. In jima tako pridobila čas do torka. Če bi navgrla še bolj daljne sosede, bi ziher ratalo dobiti podaljšek celo do srede. A Manka ji že daje znak, že pošilja poljubčke v zrak ...

Zdaj je bila vsa hiša samo njuna. In Manka iz dneva v dan bolj grozna, bolj nervozna, napeta kot struna. Ma, kje pa – elita! Obe se potita, Manka kot Manka, brez miru, brez prestanka.

Dan je določen, vsi gostje na listi, parček Mal-Manka pa mrzlično kuha in peče, pospravlja in čisti. Nakupi na kupe hrane, najboljše, izbrane. Izbere glasbo z Grundig-magnetofona. Tik pred zdajci prebavi še kurz iz bontona. A z najvažnejšim – povabilom pravega, njega, košarkaša – Manka kar naprej odlaša. Na srečo ve Manka, kako se napravi:

»Točno pod koš se mu lêpo nastavi!«

Manka sune mu žogo, odigra pripravljeno vlogo. Zabeli prizor:

»Pozor! Če hočeš nazaj ta košarkarski bal, pridi na moj privatni hausbal!«

Medtem ko jo on gleda z višine navzdol, mu nekam v asfalt nerazločno zdrdra še naslov.

Čuj čudo prečudno, fant zahvali se vljudno. In pravi, da pride.

Zanesljivo. Pa ne zaradi te žoge uboge, ampak ker nujno rabi gorivo. Se zareži, naj ona nabavi pivo. Celo gajbo! Potem je sigurno ne bo vrgel na šajbo! Ko je šutnil iz ust še: »Baj, mala!«,

je Malka skoraj v nezavest pala. *Pozná me po imenu, o, hvala, o, hvala!*

Vročična Malka! V njej davni nemir, prastar kot Potočka zijalka. In strast kot gejzir.

Tisti večer ji je čelo gorelo. In frlele počrnele trepalnice, zavite v krivuljo planiške skakalnice. Grizla si je ustnice, našminkane v barvi brusnice. Povabljenec polna hiša. Plešejo, teče pijača, tekne jim hrana. Se stiskajo in poljubljajo v nišah. Vsa svetila so obdana s senčilom iz rdečega celofana. Celofan sta kupili iz prihrankov. In potem pridno lepili skupaj, skupaj z Manko. Manka je rekla, da se to obrestuje: pri njeni duši, na pridušeni luči se vsak junak raje kušuuuuuje.

Če je žarka luč – pa je žurka fuč!

Tu je ključ, tako se to dela. In prav je imela! Odkar je Manka pri njih, je njeno življenje vsaj pestro! Malka blagruje, v smer stropa hvaležnost stopnjuje: *O, hvala, o, hvala, da imam takšno sestro!*

Ampak kje je on, njen pravi iz sanj? Cela gajba pira je pripravljena zanj. Pristnega piva, iz hmelja. Dlje ko ga čaka, bolj raste v njej želja. Živčna odhaja preverit svoj make-up dosežek: so barve brus(t)nic še sveže? V kopalnico, tu je špegl najbliže. Ups, en par se že liže. Zato raje v starševsko spalnico ...

Na zakonski postli zlepljeni dve postavi. Manjša ob večji. Celofansko rdeči. Kljub zastrti luči se odlično vidi glavi: sta Manka in – njen pravi. Ne Mankin. Malkin pravi! V dolgem poljubu, ki se ne neha, ne neha, ne

neha ... Na sveti zakonski postelji iz oreha. Na Malko se je podrla hiša. Ali vsaj streha.

»Izdajalka!« je vzkliknila Malka.

Nato je bila v njej tišina. In žgoča bolečina. *Kaj bi napravila prava dama? In kaj – stara mama?*

Vrgla bi ji v obraz žogo, dala bi ji nogo! Jo udarila čez nezvesta lica, pokazala, kdo je gospodarica. *Ti ... ti ... tatica!*

»Tako se poberi od tod! Zdaj, pa četudi brez cot! To je odpoved službe!«

Prej brusnična usta pepelnato blede. Njen glas, mrzel, krhek, kot iz prosojnega leda. Tanek. Kmalu je zmanjkalo bučne družbe. Na tleh so ostale črepinje Malkinega ugleda. Zadnji ostanek.

Manka pa je samo molčala.

»Hej, mala! Prvo si trucala pa na hausbal nas zgнала, zaj pa ta štala! Jas hočem pičko pa pir pa mir!«

To pravi ON, ta pravi. Ne. Bivši pravi. Po moško razkoračen. Po žensko razkačen.

Kaj bo zdaj? se je vprašala Malka. *Kot da sem nekakšna talka. Mogoče sklepnega prizora drame. Mogoče bosta zdaj, držeč se za roke in požvižgavajoč se name, odkorakala skozi vrata. Kot stara koka in stari ata. Ponosno odšla svoji usodi naproti.* Ona, Malka, pa bo, zapuščena, ogoljufana in sama, tuhtala o edini življenjski pomoti. Kot stara mama. Se ponavlja zgodovina? Kot kakšen pouk? Mogoče kot farsa?! Zdaj je bila že vseenost namesto muk. Praznina. Pusta puščavska pokrajina. Z Marsa.

Planila je k lučem in začela trgati in mečkati senčila iz rdečega celofana. Krpe so bile videti na tleh kot luže krvi, kot orjaška, na več mestih krvaveča smrtna rana.

In Manko, to ... to ... huliganko, sem spraševala kdo-zame-je-pravi uganko!

Preveč je bilo šoka in prestanega napora. Manka ni dočakala izteka dramskega prizora. Sesedla se je na trdi tlak in zagrnil jo je še trši mrak.

Manka je pobegnila v svoje matično medžimursko bivališče. Pustila je list, da za vedno, naj je nihče ne išče ...

A je bila tedaj prav tam stara mama. Kakšen slučaj! In je Manko pripeljala nazaj.

Stara mama je potem za vnukinjo Malko moralko napela, češ da se z delavci v socializmu takole ne dela. Ker da obstajajo neke vrednote. In ker ima vsakdo pravico do lastne pomote. On, ker ni bil pravi, Manka, ker je podlegla skušnjavi ...

Tudi stari ata in stara koka? Tedaj se svareče iztegne starčevska roka. Da je to res pomota, ampak dolgo pol stoletja. Kar JE razlika! In da smrkljama – nobeni! – ne bo pustila razvajenega početja. In pika!

Ne, on JE vsega kriv. Malkin besni izliv. Obsodba v srcu in v glavi. Kriv! Zato ker ni bil pravi. Zanj. To itak. Celo niti za Manko. Nikoli nobenih sestankov. Po tistem ga ni več blizu. So to vrednote v socializmu?

Je Malki zaradi tega laže ali težje? Kakorkoli, še odsoten je postal nekaj, kar ju z Manko veže. Ne kot jeklena žica. Prej kor rdeč, šušteč celofan. Rdeč kot kri, šušteč kot krivica.

Sleherni prekleti dan!

© Jana Kolarič

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorice je prepovedana.

Bo kdaj mimo kriza? Bosta kdaj pozabili barabo, tipa za enohausbalsko rabo? Fanta, ki morda ni sam kriv, če pravi ni bil! Vsekakor je bil Malkin prvi. (Mankin pa verjetno repriza.)

* * *

GLASBA: Neca Falk: BALADA O DRAVSKEM MOSTU

MALA (poje v živo, brez glasbene spremljave):

Ne vem, kaj mi je tedaj bilo,
ko sem ga prijela za roko.
Zaklical je še: »Na pomoč!«,
potem pa izginil v temno noč.

Naslednje jutro so prišli
vsi ljudje in orožniki.
Odpeljali so me tja,
kjer izgubila sem moža.

* * *

MALA: Mine trideset let.

Zadnjih deset me ni bilo v rojstnem mestu. Ko me je nostalgija vendarle pripeljala nazaj, je bil prvi korak, poleg groba stare mame, Švajnov

hlevček. Stopila sem na dvorišče in takoj krenila za garažo. Štalce ni bilo več! Le komu je bil napoti ta neškodljivi, skriti spominek? Povsod se je širila urejena avstrijska trava, tam je bila bahava sedežna, žar ... Vse takšno, kar kaže, da imajo lastniki denar.

Povzpela sem se do našega stanovanja. Na vratih ploščica in Mankino ime. Manka? Nič mi ni bilo jasno. Pozvonila sem, znotraj se je nekaj zganilo in na pragu je stala bleščeča se prikazen. Fina, zrihtana do zadnje trepalnice – kot zelena angleška travca na vrtu. Pardon, avstrijska! Še doma je bila oblečena v izbrane cunje iz avstrijskega butika, in ne, denimo, v razvlečeno trenirko. Skratka, Manka, čeprav leto starejša od mene, je bila videti deset let mlajša. Lepotna operacija? Ne, ni bilo to. Imela je pač videz zmagovalke. Ženske, ki svojim ciljem, visokim do neba, sledi z neizmerno voljo tanka JLA. Ko je prišla, je bila kmetica brez okusa – pa jo zdaj poglej! Plus od plusa!

Moje občudovanje sestre je z vsakim hipom rastlo. Še zlasti, ko mi je razkazala, kako je preuredila stanovanje. Vse zglancano: nova okna, pobrušen in povoskan parket, živo rdeče zavese – zaradi vsega tega je naše staro pohištvo kar zažarelo. Vrtim se naokrog: glej, tu je očkova vitrina, desno komoda stare mame z marmorno ploščo, in tam, na steni salona, kot smo rekli dnevni sobi, visi žandarska sablja starega ata. O, le od kod se je pa tale znašla? Najbrž je ždela za katero od altdojč omar in potrpežljivo čakala na svoj trenutek slave. Tudi sablja, kot da ne gre za starino, seva sijočo ostrino.

V salonu sedeva h kavi. Iskreno hvalim vsak stol in vsako omarico, ki mi prideta v vidno polje. Dokler v kotu ne zagledam črne kible. Zmrazi me. Manka opazi, kam sem se zabolščala. Važno se izprsi. »To pa je izvirno moje. Iz Medžimurja. Veš, etno je 'in'.« Le tünkina sestra torej. Hočem

še pripomniti, da je tudi Švajnova štala bila »etno«, pa se je je brez milosti znebila, toda nočem kvariti sestrskega vzdušja. Samo da tünka ni ista, si za silo oddahnem.

A se mi nenadoma zazdi, kot da je v dnevni sobi zavel smrad. Po truplu.

Manka nadaljuje svoj nastop. Potem ko me je prepričala že s sceno in svojim kostumom, mi uprizori še izvirno monodramo »Zmagovalka«. Vsaj mislim, da naslov ne more drugega kot to. Govori kot dež – hitro, glasno in strastno, in vendar daje vtis, kot da so besede premišljene in že vnaprej pripravljene. Pripravljena točno za najino srečanje. Tudi vsi njeni smehljaji so skrbno zrežirani – ne preveč ne premalo raztegnjeni. In izgovarja še moje stavke, tiste ki naj bi jih jaz.

Da se ji zagotovo osuplo čudim, kako ji je vse to uspelo. In potem odgovarja: »Preprosto. Za deset ceglov doščmark, za drobiž torej, sem odkupila to jazbino po Jazbinškovem zakonu. Navsezadnje sem stanovala v njej pri svojih štirinajstih! Tako da sem se po pravici dokopala do stanovanjske pravice.«

Ja, zagotovo, kimam. In v mislih nehote vskočim s svojo repliko: Jaz pa sem za svoje trikrat manjše bivališče plačala desetkrat višjo ceno.

Od nekod iz temne biblijske pradavnine (ali pa morda iz tünke) se počasi plazi vame duh mojega praprednika. Eh, ne starega ata, to ne! Ampak Kajna.

Zaslutim, da čaka Manka prav na to. Še huje: da to hoče! Proč, zavist, proč!

»Moja luknja mi zadostuje. Itak sem sama, brez deca in dece.«

Ujamem temen blisk iz Mankinih oči. Pomilovanje? Prezir? Triumf!

»Ga je dobila vsaj ena od naju,« dodam. »Itak ostane v družini!«

(kot MANKA): »Pa ja!«

Drugo dejanje. Sledi besedni ognjemet na temo »ljubezen mojega življenja«. Eno samo hvalisanje, kako da je njen tip enkraten in super in oh in sploh in kako ga je pridobila po hudem boju, ker je bil prej že poročen, z otroki – se je pač zmotil, a nič usodnega –, ampak da je zdaj cel njen, tudi uradno, in ...

(kot MANKA): »Saj res, ugani, kdo je!«

Iz tünke zraste najbolj nora misel od vseh, ki so v veselju na razpolago: tisti košarkar s hausbala! Na glas rečem, da nimam pojma.

Dramatičen premolk.

(kot MANKA): »Tisti košarkar s hausbala!« Zmagovalno, za eno stopnjo preglasno.

Joj, bratoljubni Kajn že spet vsiljivo skače naokrog. Njemu ukažem: Izgini!, Manki pa rečem:

»Čestitam! Kako že mu je bilo ime?«

Usta se ji ukrivijo v zlobno črto. Malce pokvarijo njeno krasoto. Vidim, da sem to etapo, in to celo brez blefiranja, dobila. Kajti trofeja, ki ji je tekmica pozabila ime, bliskovito preneha biti trofeja.

Spravljivo ponovim:

»Ga uživa vsaj ena od naju. Itak ostane v družini!«

Hja, to postaja že nekakšna mantra.

(kot MANKA): »Pa ja, kar sanjaj! – Vidiš, imam vse, kar sem kdaj hotela!

Pa ti? Kako se vse obrne, a ne?»

Kaj naj takšna ničla kot jaz stori drugega, kot da prizna in prikima!

In sledi tretje dejanje nastopa. Ta del je po scenariju očitno namenjen seciranju. Vsake moje lastnosti posebej. Ugotavljam, da sem po zelo hitrem postopku napredovala v središče njenega življenja. Še sanjalo se mi ni, da sem tako pomembna. Kot da sem na oltarju sredi Medži- ... Medžugorja!

Iz nje bruha vse, kar jo je od štirinajstega leta grizlo in težilo. Kako da sem bila:

(kot MANKA): »... Arogantna, blesava, cinična, domišljava, naduta, razvajena, ukazovalna, važna, večvredna, zavistna, zlobna, zoprna, žaljiva ... »

Obtožbe mi letijo okoli ušes kot klofute. Mimogrede opazim, da so urejene po abecednem redu!

Vav!

In av, av, av ... Boli me, a se ne branim. Ne glasno. Le nemo ji govorim:

Imela sem te rada. Kot sestro! Vsaj do hausbala, a tudi še potem ...

Manka pa kot velikanska sipa sipa iz sebe črnilo in se nenadoma vsa spremeni v črno tünko.

Urok *itakostanevdružini* tu ne pride v poštev. Zato posežem po Tolstojevi modrosti: »Človeška zloba prihaja od nemoči.« Uboga ... tünka!

(kot MANKA): »... in kak si bila izbirčna pri hrani! Nikoli nobenega mésa! Pa kaki cirkus si zganjala, če je kdo rekel, *ka demo pujčeka klali!*«

Klik! – Klali!!! Vse prej izrečeno je nič v primerjavi s tem, s čimer me je treščila zdaj! V takšnem zagonu je, da že izgublja samonadzor.

Preskočila je v dialekt! »Pujčeka klali« me popolnoma vrže iz tira, pa ne le zaradi narečja. Že v samih besedah je zloba in krutost in kri ... Vonj smrti. Nehote z očmi oplazim tünko. Tam preži – črna, pohlepna in grozeča. Kot moja edina sestra. Sploh ne vem, katere se bolj bojim.

»Švajn je pa le umrl naravne smrti!« izpostavim svoj največji življenjski uspeh.

Manka se zakrohoče.

(kot MANKA): »Si sigurna? Ker ni!«

»Kaj ni?«

(kot MANKA): »Ni crkno po naravni poti! Jaz sem ga fentala!«

Nočem verjeti. »Zakaj bi ga?«

(kot MANKA): »Zato! Ti si mela vsega prèveč!«

Ni mi treba napenjati možganov. Še vedno se spominjam neskončne dobe žalovanja. Ki se pravzaprav ni nikoli zares končalo. In tisti hip se spomnim še nečesa: da je Švajn dejansko umrl kmalu po hausbalu!

»S čim si ga?« nadaljujem mirno. Nevarno mirno. Medtem moj duh s svetlobno hitrostjo, vendar po čudno zavozlanih tirnicah, bezlja po veselju. Brez cilja, brez smisla ...

Razsvetlitev. Zazdi se mi, da poznam zgodovinsko skrivnost, s čim je lepi, blagi, boguvšečni Abel izzval Kajna. Tista ovca, ki jo je bil ubil kot svoje žrtveno darilo za boga, je zagotovo bila Kajnov najljubši jagenjček.

»S čim si ga?«

(kot MANKA): »S strupom za podgane. Prinesla sem ga od doma, takrat, ko me je tvoja stara mama prišla iskat ...«

»In kaj, če bi Švajna dali v tünko?«

Moj trapasti strah za nazaj je dokaz, da me je pamet že zapustila. Kajti tedaj tünke več nismo imeli. Pa sama sem jo.

(kot MANKA, brezčutno, celo vedro): »Eh, nena se sekiraj!«

Zaslišim besedo »sekira« in si jo živo predstavljam. Ogromno in ostro. Vso sijočo. Ki leti po vesolju. Leti, leti, leti ... sekira! Proti temu salonu. Hladna in jasna kot luna, ostra kot misel skoraj blazne ženske. Meša se mi meša od čudenja človeški zlobi ...

(kot MANKA): »Ti, špüravka, itak ne bi krepnila, če se pa mésa nisi pritêknila.«

»Pa drugi? Stara mama? Vsa družina ...?« grebem po rani.

Neki glas, ki ni moj, nimam pojma, čigav je, lajna tole:
Človeškazlobaprihajaodnemoči, zlobaprihajaodnemoči, zloprihajaod,
zloprihaja ...

Ampak tu še Tolstoj odpove. Za Švajna ... bi rabila ... kaj tolstejšega ...

(kot MANKA): »Fsi vi ste se nosili, kakor da bi bíli nekaj več. Fsi!
Zastrupitef bi bila pravica. Saj nesi pozabila, kak si me ponižala?
Nagnala! Kak kuzlo! ...«

Mankina usta se še premikajo, a je več ne slišim.

Tista leteča sekira se sprehaja po meni, mi reže notranje organe, drugega za drugim. Vsa rdeča že moram biti od svoje krvi. Počutim se kot orjaška, na več mestih zadana smrtna rana. Znotraj pa do

brezkrvnosti izvotlena. Zombi. Zombi v katakombi ... A mi ni mar ... nekako mi ni mar. Ne vem več zase. Tudi svetloba, ki vre skozi zavesa salona, je krvavo rdeča. Spominja na rdeč, šušteč celofan. Na tleh prav te dnevne sobe.

Pred kakšnimi tisoč leti. Rdeč kot kri, šušteč kot krivica. KRRRRRI ... Tisto! Zdavnaj pokopano in pozabljeno je spet tu.

Potopim se v črno. Pred sabo vidim samo Švajnovne oči. Nežne, tako nežne. S prasketavimi zvezdicami tik pod gladino. Pogled najnedolžnejšega bitja. Ljubezni mojega življenja. Noben moški me ni nikoli gledal tako vdano, s toliko občudovanja.

Kako si mogla, sestra, ugasniti te lučke, utriniti ta mili sijaj?!

Sestra!!!

Žandarska sablja starega ata je visela tam na steni, kakor da bi bila nalašč nastavljena k roki patetične filmske junakinje.

In Malka, patetična filmska junakinja, je segla po njej. To vem, ker sem sama medtem lebdela zgoraj, tik pod stropom. Tedaj ... sem imela le oči, nič telesa. Nobene roke, ... čudno, ... da bi pomagala Malki ... Ne vem, kako jo je snela, sablja je težka ... veste. In Manka, ... najbolj čudno, ... Manka ji sploh ni skušala preprečiti. Še vedno se je smejala in jo motrila s prezirom. (kot MANKA): Saj si itak ne upaš. Ti, mala, boga, švoh Malka, nasprotnica klanja. Pujčkov. Se pravi, tudi sester. Sploh če smo prasice!

A Malka je dvignila sabljo in ... zamahn- ... V tistem hipu so moje oči zgoraj pod stropom zamižale ... Potopim se v črno ... Zato ne vem natanko, kaj je storilo rezilo ..., ko je padlo na Manko. Vem le, da se Malkina roka ni zatresla.

Lahko sem se vrnila v telo. Bilo je urejeno.

Tisti smrad po truplu, ki je že prej lebdel v salonu in dozdevno prihajal iz tünke, je zdaj dobil upravičen razlog za svoj obstoj. In tudi vsa tista kri – vem zagotovo –, vsa tista rdeča poplava je pritekla bolj iz mojega srca kot iz Mankinega vratu. Vrat ... bil je podoben rožnatemu marmornemu stebru. Tam v čebru ... pa je ležala njena brežhibno sfrizirana glava ...

Bilo je zate.

Zate, Švajn.

Tvoj Kajn

* * *

GLASBA:

Tom Jones: Green green grass of home

* * *

Avtor pod šifro »MALA MALICA«